

BIKÁCSY GERGELY

A Narancskönyvtár fénye

Könyvtáraknak sehol sem a napfény adja varázsát. Rómában még kevésbé, mint másutt, mert a barokk paloták termei nagyrészt sötétek, főleg az alagsori vagy földszinti termeké. De ha magas emeletre került a könyvtár, és vannak benne pompás, nagy olvasótermek, akkor is kicsiny ablakok fogadnak, és a legtöbb ablakon rács. Félhomályos világ tudósoknak: így emlékszem a híres római szakkönyvtárakra. Nehéz ezekbe bejutni. A ritka gyűjteményekhez engedély kell, s ha már ott az ember, először szájátva a palotát csodálja belülről, az előcsarnokot, lépcsősorokat, folyosórendszert, alig marad figyelme a könyvre...

Gyakran mentem a városi könyvtárhálózat fiókjaiba napi olvasmányt, újdonságot, folyóiratokat, friss izgalmat keresni. Ritkán járt nekik barokk épület, viszont majd mindig kényelmetlen, félhomályos, szűkös helyekre zsúfolódtak. Világos ott sem volt, az égbolt egyikből sem látszott. Lehet, hogy a könyvtárnak eredendően és mindig ilyennek kell lennie, lehet, hogy igazi kutató be sem lépne másfélbe (tudósok és főliánsok rosszul tűrik a fényt), és lehet, hogy másnak nem hiányzott – Rómában úgyis van kívül bőségesen. Nekem mindig hiányzott, de tág, fényes könyvtártermet soha nem találtam, mindenhol csak lámpafény nappal. Különvált bennük tudomány és élet; az éjjel és a nappal összeért, a természet kívül maradt.

Egy könyvtár kivételével. Ennek az egynek a fénye napsütéses tavaszt hoz még télen is, emléke átsugárzik minden római könyvtárra. Úgy hívták: *Casa delle Letterature*, irodalmak háza. Narancsfa várt belül, nemcsak irodalom.

Budapesten egy sötét estén Roberto Ruspanti előadását hallgattam. Véget nem érő, hideg, fáradt-sötét novemberi vagy januári nap volt. A professzor-költő a magyar irodalom Róma-képéről beszélt, és valamelyik Rómát jól ismerő magyar íróról, aki többször írt a Pincio fehéren virágzó mandulafáiról. Előadását hallgatva nyakamban ült a magyar tél legszörnyűbb hónapja, és az idő benyomta fejemet valami sűrű homályba. Északi élőhalott lettem, ilyesmit Szerb Antal említ az *Utas és holdvilágban*. Nem emlékszem hát, ki ez a régi magyar író, és hogy Ruspanti említette

volna, vannak-e még a Pinción fehérlő mandulafák. Az biztos, hogy én nem láttam őket, pedig márciustól novemberig többször bejártam Róma hét dombját.

Azóta tudom, hogy a narancsfának hasonló tévégi titka van, mint a Dunántúlon ritkán látott mandulavirágzásnak. Janus Pannonius írt verset arról, hogy Itáliában várna rá a fehér virágzás, itthon meghalni lehet csak télen. Február közepére, legyen hideg vagy nagyon hideg, Toscanától Nápolyig kivirágzanak fehéren a mandulafák. Nem biztos, hogy ezt Budapesten sokan tudják, és talán azt sem, mikor érik Itáliában a narancs.

Szerencsés Róma-járó, aki még ismerte a *Casa delle Letterature* főépületének a könyvtárát. A város egyik legszebb kis terén (Piazza dell’Orologio), toronyóras palota földszintjén volt az a könyvtár. A palotát évek óta folyamatosan restaurálták, tornyán a tér nevét adó *Orologio* rég megállt. Ez illik Rómához, itt az időt nem sietősen mérik, soha óra itt még nem járt pontosan. Azt viszont nehezen tudtam elfogadni, hogy a teret hosszú évekig elzárták, még mellékutcáit is. Palotáit vastraverzek rútitják, a legfőbb római Pirandello-játszó színház (távrolról a Katona és a Kamara rokona) rejtett, nem-találom labirintuson át lelhető csak fel. Így tartott évekig. A színházról tudtam, a könyvtárról nem. Véletlenül fedeztem föl, és átléphettem egy tavaszibb világba. A vastraverzek, a labirintusok, építkezés-kerítések, fél-romhalmazok takarásában rejtve ott a Narancskönyvtár. Sehol nem olvastam így a nevét, emlegetni sem hallottam. A helybéli olvasók, egyetemista lányok és fiúk, nyilván rég megszokták a kertben álló narancsfákat, nekik természetes, ők itt születtek.

Belépsz a Narancskönyvtár kertjébe: február vége alig múlt el, március eleje van, télen, a tél elől menekültél ide Budapestről, és most kiülsz, ha felöltöben s nem hosszú időre is, de azért kiülsz a narancsfák alá a könyvtárpalota belső terén. Ott kívül a Toronyóra tere, itt belül a kinti építkezéstől majdnem láthatatlanul a napfényre nyíló könyvtárudvar. Palota ez a könyvtár, pázsit a kertjében... narancsfa az egész könyvtár. Megbámultam: érett narancsok heverték a földön most, március elején. A napfény erősebb, mint idehaza, bár

nem hónapokkal; az ég kékebb, bár nem óceánszín-fokozatokkal – és a narancs túlérten már a pázsiton.

Könyvtár vagy könyvesbolt? Nekem Rómában majdnem egyre ment. A könyvesboltokban nem kerestem napfényt, épp az vonzott, hogy a legjobbak éjfélig tartottak nyitva. A *Fahrenheit 451* például, Giordano Bruno szobrának közelében. A Bradbury-regény nyomán készült Truffaut-filmben lépnek színre az „élő könyvberek”, akik szóról szóra megtanulnak egy-egy könyvet, hogy az elégetése után élve maradjon. A bolt neve erre utal, ezért van az egyik legnagyobb filmkönyvvásztéka, a magyar filmről is talál az ember valamit, ha nagyon keresgél.

Párizsban és Londonban talán több könyvember sétál, Rómában leginkább a Campo de'Fiori körül: itt van a legtöbb és legjobb kis könyvesbolt. A Könyvbarlang, *Grotta dei Libri* legendás hely, de sajnos rég turista-bámuldává vált: akkor is talmi, ha néha kiváló dolgokra bukkanunk benne, mondjuk a *Trastevere története* hét kötetben, régi metszetekkel – a *Fahrenheit*-ban már évekkel előbb belelapoztam.

Sok olyan könyvesboltom van Rómában, ahol nem is jártam, csak elsétáltam előtte, méregettem, nekem való-e. Bizonyos *La Strada* nevű könyvesbolt, természetesen a Via Venetón és éjfélig nyitva: ott is filmkönyvek bőséggel. Szinte soha nem zár be, éjjelnappal nyitva, hirdették – de én vasárnap dél körül futottam oda, épp zárva volt: ezután bojkottáltam. Sokkal több filmkönyvet találtam a saját környékemen, az Argentina és a Campo de'Fiori között (a Via Veneto meg véletlenül sem az én negyedem, Fellini filmhelyszínei ellenére sem az.)

Nem lett negyedem a Vatikán melletti Borgo sem, amely pedig sok turistája és bővlija ellenére is kicsitán eredetibb, mint a Via Veneto. A Borgóban létezett egy Alberto Moraviáról elnevezett „irodalmi központ”, de mivel nem én fedeztem fel, mint az Orologión az Irodalmak Házát, ezért nem látogattam. E Centrumban egyik héten Marco Lodoli tartott

előadást a prózaírás technikájáról, novemberre-decemberre meg Andrea Camillerit és Dacia Marainit hirdették... beszéljenek békében. Legalábbis az utóbbi kettő, a tömegsikerű szerzők legyenek csak meg nélkülem. Marco Lodoli Róma utcáinak és tereinek egyik ritka írója, hármuk közül természetesen ő maradt és marad teljesen ismeretlen magyarul...

Elveszni Rómában – Róma negyedeinek és rejtett arcának antológiája, ennek majd minden szerzője ismeretlen, kivéve Vincenzo Ceramit. Rómában Cerami állandóan előkerülő, színházi pódiumon, sőt időnként templomban felolvasó, minden vitán véleményformáló „megkerülhetetlen” író. Filmre vitték, vitatják. Rómaiként talán bosszantana, bár nem olyan rossz író. Itthon inkább azt kívánám: fordítsák le még néhány könyvét, mert a mai olasz irodalom teljesen ismeretlenné vált.

Az *Elveszni Rómában* antológiát nem a *Fahrenheit* polcain, hanem a *Feltrinelliben* lapoztam végig megvásárlása előtt. A Feltrinelli egész a legutóbbi időkig a város legnagyobb könyvruháza volt: ha valamit feltétlenül meg kellett szerezni, mindenki itt kezdte. (Azóta a Trevi-kút közelében megnyílt a Mondadori nagy áruháza, több könyvük nincs ugyan, de nagyobb a mozgólépcsője, luxusbüféje van, és sokkal kényelmesebb.) Feltrinelliből egyébként kettő is létezik: a „nemzetközi” (magyarul inkább idegennyelvű) másfél megállónyira a Terminiótól, az eredeti pedig itt, az Argentina téren. Nyitva szombat-vasárnap, unalmas esős deleken több folyóiratot végig lehet olvasni benne. Igaz, kényelmetlenül, ha úgy adódik, zsámolyon kuporogva. Italo Calvino plakátnagyságú mosolygós képe a bejárat fölött, nekem túl hivalgóan mosolyog: íróként nagyobb, mint reklámfotó-modellként.

A Feltrinellinek nemcsak a Mondadori lehet riválisa, de a közeli *Croce* is. Ez az első látásra szürke, jellegtelen hely önálló fejezetre méltó. Egy kint tanuló magyar történészhallgató tanácsolta, válasszam törzshelyemmé: éjjel kettőig nyitva van, és fotelben lehet olvasni. Nahát, az nem valószínű, gondoltam, mert én még egy régi nagy májusi hideg eső óta nemszeretem viszonyba kerültem ezzel a *Crocéval*: zárva volt, én meg álltam az esőben. A Feltrinelli, bármennyire pályaudvarszerű is, legalább esőben-hóban, éjjel-nappal nyitva van. A *Crocéval* csak később barátkoztam meg. Elöl talmi kötetek heverték a tárlókon, a nagyterem polcain poros kötelező olvamányok, hátul meg rejtett filozófiai terem. Ott hátul a kevés asztalnál, mintha titkos terem volna, tudósfélék ültek bennfentesen kislámpa fényénél. Az egész boltot unalmasnak hittem sokáig,

egész addig, míg rájöttem, mikor van az a röpke holtidő, amikor egy ideig üres a két fotel. Akkor gyorsan odaültem, és utána minden este, föl nem keltem volna éjfélig. Soha nem láttam külön tárlót vagy polcot Benedetto Croce műveivel: aztán rájöttem, nem róla van elnevezve – teljes neve: *La Vecchia Croce*, ott a nagy Sant'Andrea della Valle bazilika közelében, riasztóan fogalmas utca zajából lehet belemenekülni.

A Feltrinellitől másik irányban elindulva fontos szakkönyvtárra bukkanunk. Via delle Botteghe Oscure. Vajon a francia Patrick Modiano szándékosan ezt a római utcanevet adta regénycímének? „Sötét boltok utcája” – a könyv Párizsban játszódik ugyan, de ott nincs is ilyen nevű utca. A könyvbeli utca viszont feltűnően hasonlít a rómaihoz, a szerepe, helyzete, jellege: titkok lappanganak a neve mögött. Modiano egyik első könyve, ma is a három legjobb közé tartozik. Ettől kezdve van saját története és hangja.

Ebből a Sötét boltok utcájából nyílik az a sikátor, ahol Aldo Moro holttestét egy csomagtartóban megtalálták, és ott, a mai emléktáblával szemben van a Modern Történelmi Könyvtár bejárata. Természetesen barokk palota. Önmagában, könyvtár nélkül is figyelemre méltó: kertés udvarában mindig fotózik egy-egy turista. Olyan, mint egy régészeti múzeum, sőt talán annak is otthont ad, ókori szobortöredékek vannak a kertjében. Ott ácsorogtam a kertben, amikor hét órakor hazaindultak a hivatalnok- és könyvtárosnők, át a repkényes udvaron. Vidám hazavonulásuk képe és hangulata bennem azt a vágyat keltette, hogy épp ilyenkor, épp most alkonyatkor, hét óra után kellene elkezdenem itt mindent: a könyvtárkodást, a dokumentumfilm-nézést, az írást, a történész-kutatást, majd felmásznom a tetőre, és onnan telefényképezni Rómát... Bámészan és tehetetlenül álltam ott, s magamra maradtam a modern történelmet, Aldo Moro-gyilkosságát is túlélő ókori szobrokkal.

Vissza majdnem a Feltrinellihez. Majdnem, mert kicsit előbb, az Area Sacra híres macskamenhelyét megkerülve, Róma legnagyobb színháza, a Teatro Argentina mellett befordulunk a sikátorszerű Via Sudarión. Nem akármilyen kis múzeum és könyvtár rejlik a sikátor egyik házában. (Ha házat mondunk, természetesen most is barokk palotát kell értenünk rajta.) Hiába keresnénk teljes, hivatalos nevén, csak ez a neve: *Il Burcardo*. Egy Burckardt nevű strassburgi születésű vatikáni főpap palotája volt, olaszosítva Burcardo. Az Argentína tér is az ő hatására van Strassburg latin nevről elnevezve, véletlenül sem Argentínáról.

A Burcardo ízléses méretű palota: kisebb és szebb, mint mellette a nagy színház. Nekem akkor is legkedvesebb múzeum a világon, ha az összeset nem láttam. Van itt könyvtár, vetítőterem, bábkiállítás. Egyszer Pirandello került főhelyre, de csak az alkalmi évfordulós tárlat idején, mert némi meglepetésre az egész épületben nem ő a főszereplő. Neki tán így is tetszene: akként főszereplő, hogy mellékfigurának látszik. Annak a Gaddának a gyűjteményét viszont itt őrzik, (a teljes könyvtárát, kéziratait), aki magyarul szinte ismeretlen; főműve nemcsak nincs lefordítva, hanem értő szerkesztők és műfordítók szerint nem is lesz, ahhoz egy új Szentkuthy Miklós vagy Határ Győző kellene.

Üvegtárló mögött pompás bábok, köztük különféle Vitéz Jánosok. Bábokkal, marionettfigurákkal, a bábműfaj mindenfajta figurájával versenyre kél és megmérkőzik ez a katona, csatát csak ő nyerhet... Az olvasóterem hangulatos padlástér. Olajzöld fajszkancsók a mestergerendán, őket annyit néztem, olyan sokat, mint a folyosói üvegtárlat mögött a bábfigurákat, nem messze Pirandello hegyes szakállú nagy fotójától. Odébb, a padlástér egyik ablakából a Sant'Andrea della Valle hegymagasságú kupolája: még mindig jóval alatta vagyunk, itt a második emeleten. Épp itt nézelődöm, amikor a gyűjtemény vezető levéltárosainak kisebb csoportja közeledik ünnepélyesen. Közlik, hogy bármelyik kézírathoz, így Pirandellóihoz is hónapokkal előbb írásban beadott kérelem, valamint annak kedvező elbírálása után férhetek csak.

Akkor hát elindulok, végig a Via Giulián vissza a Toronyóra térre. Útközben jut csak eszembe, hogy bezárták, örökre megszűnt a Narancskönyvtár... Kicsit fáj. Ilyen helyem nem lesz többé Rómában. Talán emlékmúzeumot lehetne berendezni egykori helyén. (Hol a Narancskönyvtár emlékmúzeuma, kérdeznék a turisták – Hát a Narancskönyvtárban, mondaná valaki fáradt humorral.) Egyszer egy októberi késő estén még színházi előadást is láttam a kertjében. Mesejátékból szavalt és énekelt részleteket egy párducruhás színésznő, és mősora befejezésekor macskamaszkot tett fel az arcára. Párducruhája fölött macskaarca lett. Addig ingadozott a hangulat, ekkor átbillent tetszésbe... Mégis inkább azért a nappalokra emlékszem. Róma, Piazza dell'Orologio, márciusi napfény. Még mindig látom, ahogy ott hevernek a pázsitra pakolt könyveim mellett a lehullt narancsok. Most már soha nem ülnek majd olvasók a kertben...

Semmi baj, azért mi megleszünk – mondja mosolyogva egy néma könyv, és ugyanezt mondja fölötte a narancsfa. ■

